

**AYŞE GÖKTÜRK
TUNCEROĞLU**

HAST İMAM'DAN CHORSU'YA

Hast İmam'dan Chorsu'ya

Ayşe Göktürk Tunceroğlu

Taşkent'in eski şehir bölgesinde görülmesi gereken yerlerden biri Hazret-i İmam Külliyesidir. Halk arasında kısaltılıp Hast İmam denmiş. Külliye diyorum, çünkü farklı tarihlerde yapılmış bir çok bina bir arada. Hazret-i İmam'ın adı Ebu Bekir Kaffal Eş Şâşi. Taşkent'in Şâşkent olduğu zamanlarda, onuncu yüzyılda (904) burada doğmuş bir din âlimi. Kaffal ismi mesleğini işaret ediyor: Anahtar ve kilit ustası. Geçimini kilitçilik yaparak temin ettiğini öğreniyoruz. 976 yılında yine Şâş'ta vefat eder, buraya defnedilir.

Külliye Kaffal Eş Şâşi'nin onaltıncı asırda yapılan türbesi etrafında şekillenmiş. İki tane cami var. Tilla Şeyh Camisi ondokuzuncu yüzyılda yapılmış. Hazret-i İmam camisi 2007 yılında yapılmış. Çok yeni fakat bulunduğu ortamın tarihî dokusuna tamamiyle uygun mimarî ile inşa edilmiş. Hep aynı sarımsak tuğladan... Yanlış söyledim, kum rengi demeliydim. Bütün tarihî yapılarda kullanılan kum rengi tuğla ile gök mavinin birbirine bu kadar yakıştığını Orta Asya'da farkettilim. Orta Asya'da cami mimarîsi de, medrese mimarîsi de, (han saraylarının mimarîsi de, hatta geleneksel evlerin mimarîsi de) aynı. Taç kapı, yüksek duvarlar, dikdörtgen veya kare iç avlu, ağaçlı, çiçekli, çimenli... İç avluyu çevreleyen, medrese ise odalar, hücreler; cami ise mescit salonları... Hazret-i İmam Camisi de bu plan üzere. İç avluyu çevreleyen oya gibi işlenmiş ahşap sütunlu revaklar. Revakların gerisinde, bol pencere, iç içe mescit salonları mavi halıları, açık renklerde çinileri ve boylarıyla son derece ferah.

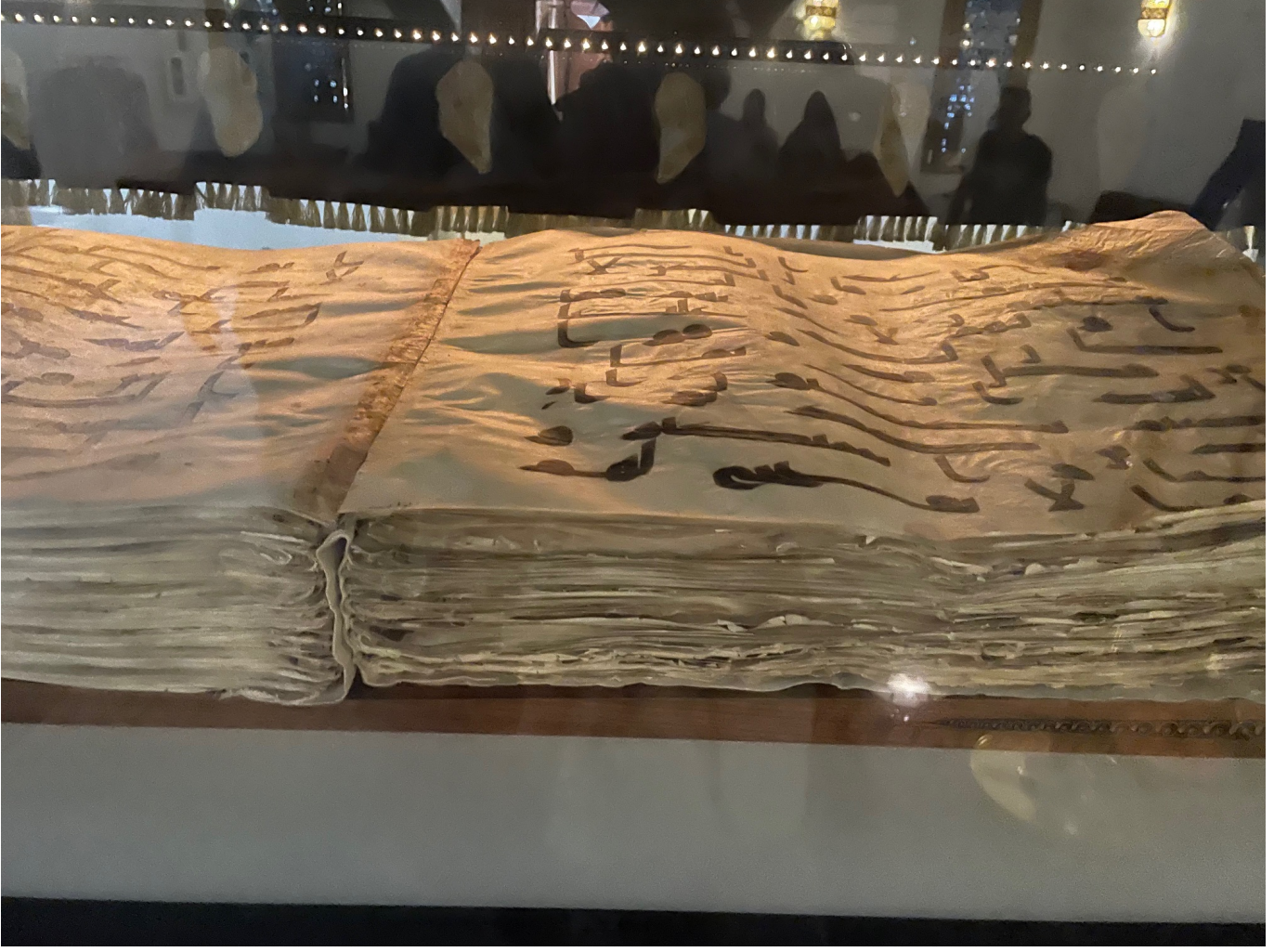
Cemaatle namaz kılınırken kadınlar içeri girmiyor, ancak cemaat dağıldıktan sonra turistler de kadınlar da girebiliyorlar.

Dışarıda da içeride de turist kalabalığı vardı. Dış merdivenlere bir dilenci yan gelmiş. Nar suyu sıkıp satan iki satıcı.

Külliyede iki medrese var. Biri onaltıncı yüzyılda, dervişlere hankâh olarak yapılmış, onyedinci yüzyılda medreseye çevrilmiş, ondokuzuncu yüzyılda yenilenmiş, Moyie Muborak Medresesi. Muyi Muborak da yazılıyor. Mübarek Sakal. Bizim "Sakal-ı Şerif" dediğimiz, peygamberimizden bir saç veya sakal teli, yirminci yüzyılın ortalarına kadar burada muhafaza edilmiş. Âkıbetini bilmiyorum. Artık medrese olarak kullanılmayan, bir çeşit kütüphâne ve müze olan bu küçük binada bugün bazı değerli el yazmaları ve en önemlisi de Hazret-i Osman'ın olduğu söylenen Kur'an-ı Kerim sergileniyor. Rivayete göre Hazret-i Osman öldürüldüğünde bu mushaf elinde imiş. Üzerinde kan lekesi bulunduğu söyleniyor. Gittim gördüm. Çok büyük boy, parşömen (deri) yapraklardan bir yığın. Birkaç basamak merdivenle çıkılan yüksekçe bir camekân içinde muhafaza edilmekte. Nemden, tozdan, sıcaklık farklarından korumak için öyle olması da gerekli. Yalnız camekâna çok yaklaşılmasın diye bir de kordonla çevrilmiş. İyice yaklaşıp üzerine eğilip dikkatle bakmak mümkün değil. Sağ üst köşede kahverengimtrak bir leke gördüm. Bilmem artık, nedir? Bilim adamları yaş belirleme yöntemi olan Carbon 14 testi yapmışlar ve bu mushafın 690-780 tarihleri arasında yazılmış olabileceğini söylüyorlar. Öyleyse Halife Hz. Osman'ın vefatından sonraya tarihlenir. Fakat dünyanın en eski mushaflarından biri olduğu kesin.

Bu mushafı Timur Bağdat'tan Semerkant'a getirmiş. Rusların buraları işgalinden sonra St. Petersburg'a götürülmüş. Ekim devriminden sonra Lenin Türkistan halkının isteği üzerine gönüllerini kazanmak için Başkurdistan'ın başşehri Ufa'ya göndertmiş. Oradan da 1924 yılında buraya teslim edilmiş, son durak. Bu yolculuklar sırasında pek çok yaprakların koparılıp götürüldüğü anlaşılıyor. New York Metropolitan Müzesi'nde bile birkaç yaprak var. Artık hangi yollardan geldiyse! Metropolitan'da, yazılış tarihi olarak sekizinci yüzyılın sonları ile dokuzuncu yüzyılın başları notunu düşmüşler. Kısacası, şu anda Taşkent'teki bu mushaf Kur'an-ı Kerim'in tamamı değil. Üçte biri deniyor. İçeride fotoğraf çekmek yasak. Cep telefonuyla flaşsız bir iki tane çekmeyi göze aldım.

Külliye'deki ikinci medrese onaltıncı yüzyıldan kalma Barakhan Medresesi. Hücreleri artık hediyelik eşya dükkânları.

Bütün bu kum rengi binaların arasında kum rengi geniş bir alan. Bayram namazları burada kılınırmış

eskiden.

Hast İmam külliyesinin baktığı caddenin karşısında büyük bir inşaat devam etmekte. Bütün diğer tarihî eserler gibi aynı yapı malzemelerinden, aynı üslupta yapılmış, firuze kubbeleri tamamlanmış, herhalde sadece içinin bitirilmesi kalmış. İnşaat alanına gidip ne binası olduğunu anlamak istedim. Gök rengi bir bez üzerine yazmışlar: İslom Sivilizatsyası Markazı Quruluşı. Yani İslam Medeniyeti Merkezi Binası.

Firuze kubbeler

Hazret-i İmam'ın önündeki satıcıdan nar sularımızı da içtikten sonra şehrin pek çok yerinden görünen büyük firuze kubbeye doğru yollanıyoruz.

Taşkent'in yüzyılı aşkın yaşı olan meşhur sirk binası bile firuze kubbeli! Arabayla geçerken gördük.

Bir gün önce Kukeldaş Medresesi'nin taraçasından da gördüğüm, bu nedir acaba dediğim kubbeye geldik. Bütün cami ve medrese kubbelerinden daha geniş, daha yayvan... Yaklaştıkça kalabalık artıyor. Hayır burası tarihî bir eser değil! Değil ama burası Taşkent'in görülmeye değer mekânlarından Chorsu Bazaar. Yani Çarşı Pazarı. Firuze bir kubbenin altında, iki katlı, kapalı yusuvarlak bir pazar yeri. Et ürünleri, süt ürünleri, sebze, meyve, bakliyat, şekerlemeler, turşular, salatalar, tatlılar, çerezler, baharatlar, ekmekler... Ne ararsanız var! Müthiş bir yer! Bütün tezgâhlar yiyeceklerin cinsine göre kısım kısım düzenlenmiş ve kubbeye uygun olarak daire şeklinde dizilmişler. Tarihî bir yer değil dedim ama, galiba pek doğru demedim. Onbirinci yüzyıldan beri burada şehrin merkezi kabul edilen bir pazar yeri olduğu kaynaklardan anlaşılıyor. Moğolların istilasında yıkıldıktan sonra yeniden yapılmış ve o zamandan beri varlığını kesintisiz olarak sürdürüyor. Tarihî İpek Yolu'nun mühim noktalarından biri Taşkent yahut o zamanki Şâş... Hatta o zamanlar çevresinde kervansaraylar da varmış ki gelip giden tüccarlar, kervanlar dinlensin. Çarşının bulunduğu eski şehir bölgesi 1966 yılındaki büyük depremde zarar gördükten sonra, Çarşı binası 1980 yılında Sovyet ve Özbek mimarlar tarafından bu haliyle yeniden çizilmiş. "Geleneksel İslam mimarisi ile Sovyet modernizminin karışımı" diyorlar. Artık burada ana yapı malzemesi olarak kum rengi tuğlalar değil, beton görüyoruz. Betonun katılığı kubbenin rengi ve şekliyle yumuşamış. 350 metre çapı ve 30 metre yüksekliğiyle Özbekistan'ın en büyük kubbesi.

Kubbeden dışarıya taşan labirentvarî yollarında da yine sebze ve meyve tezgâhları, giyim ve her türlü ev eşyaları satılan küçük küçük dükkânlar sıralanmış. Buraya kuşluk vakti gelseniz ikindiye ancak dönersiniz. Çünkü arada yemek molası vereceksiniz! Kubbenin altından çıkınca nefis kokular sizi çeker, kokulara doğru yürürsünüz. Üstü örtülü geniş bir alana gelirsiniz. Yarı açık bir

yemekhâne... En önde boydan boya yemek pişirme tezgâhları. Mangallarda şiş kebablar, kıyma kebablar... Kazanlarda kavurmalar, kelleler, pilavlar, çorbalar... Tavuk, balık... Seçin beğenin! Lokantalarda merak ederiz ya hep, servisleri itinalı ama acaba mutfakları temiz mi, diye. Burada herşey meydanda! Arkada, üzeri muşamba örtülü sıra sıra masalar, tıka basa müşteriyle dolu. Çarşı Pazar'a alışverişe gelenler eve dönmeden burada yorgunluk çıkarıp karınlarını doyuruyorlar. Etraftaki esnafın, çalışanların, öğrencilerin de öğle molası verdikleri yer. Seçtiğiniz yemeği hemen orada pişirip masanıza getiriyorlar. Duman altı, koku altı... Ama ne iştah açıcı bir koku! Benim gibi etle arası iyi olmayanlar için bile! Görülmeye ve bir öğle yemeğini orada yemeye değer bir yer! "Kıyma kebab"ı tavsiye ederim. Bizim Adana kebabın yakın akrabası!

Benim anlayışına göre, bir ülkeyi gerçekten tanımak istiyorsanız mahalli halkın "takıldığı" yerleri de görmelisiniz. Turistik olarak takdim edilen yerler daima biraz cilalıdır. Tarihî eserleri görmek şarttır, sizi zamanın dışına taşırlar; zihnin ve ruhun buna ihtiyacı vardır. Henüz "tarihî" kimliğini almamış, fakat bir gün elbette alacak olan yeni eserleri görmek şarttır, size şimdiki zamanın kabiliyetlerini gösterirler, özellikle zihnin buna ihtiyacı vardır. Tabiat güzelliklerini görmek şarttır, yeryüzünün manzaraları karşısında büyülenirsiniz, beden de ruhun da buna da ihtiyacı vardır. Fakat bir ülkeye gittiğinizde sadece bu tür yerleri gezerseniz o ülkeyi tam anlamıyla tanıyamazsınız. "İnsanları" görmek de şarttır. Sade, sıradan, gerçek insanları.